

КОРХОНАЛАРДА СОЛИҚ НАЗОРАТИНИНГ АҲАМИЯТИ

Zoxidov M Farg'ona soliq texnikumi o'quvchisi

Fayzullaev S. Farg'ona soliq texnikumi o'quvchisi

Alijonov J. Farg'ona soliq texnikumi o'quvchisi

Аннотация : Ушбу мақолада тадбиркорлик субъектларининг ташиқи савдо алоқаларини бошқаришда солиқ назоратининг аҳамияти келтирилган, шу билан биргаликда солиқ органларининг назорат фаолияти, ташиқи иқтисодий муносабатларни тартибга солиш усуллари, божхона таъриф усуллари билан боғлиқ бўлмаган ташиқи иқтисодий фаолиятни тартибга солиш усуллари ўрганилган. Шунингдек, тадбиркорлик субъектларининг ташиқи савдо алоқаларини бошқаришда солиқ назоратининг аҳамиятини ўрганишга доир илмий мунозаралар юритилган ва таклифлар берилган.

Калим сўзлар: экспорт, импорт, савдо операцияси, молиявий имтиёзлар, солиқ тўловчи, божхона божси, божхона маъмуриятчилиги, солиққа тортиш, божхона, солиқ, солиқ назорати.

Ўзбекистонда иқтисодиётни солиқлар воситасида тартибга солиш, тадбиркорлик субъектларини фаолиятини солиқлар воситасида қўшимча рағбатлантириш бўйича тизимли амалий ишлар амалга оширилмоқда. «Солиқ назоратининг шакл ва механизмларини, шу жумладан солиқ солиш объектлари ҳамда солиқ тўловчиларни янада тўлиқ қамраб олиш ва ҳисобини таъминлайдиган замонавий ахборот-коммуникация технологияларини кенг жорий этиш ҳисобига такомиллаштириш, трансфер нархларни шакллантириш билан боғлиқ операцияларга солиқ солиш тартибини жорий этиш»[1] вазифаси белгиланган. Мазкур вазифа ижросини таъминлашда экспорт фаолиятини янада ривожлантириш, тадбиркорлар ўртасида

рақобатбардош маҳсулотларни ишлаб чиқаришни кенгайтиришда молиявий имтиёзларни қўллаш тартибини такомиллаштириш, ташқи савдода солиқ назоратига таъсир қилувчи омилларни ўрганиш бўйича таклиф ва илмий тавсияларни асослаш, халқаро бозорда импорт операцияларида солиқ назоратининг аҳамияти долзарбдир.

Халқаро иқтисодий алоқаларнинг ўсиши, мамлакатимизда хорижий компаниялар фаолиятининг кенгайиши сабабли “Назорат қилинадиган хорижий компания” ва Ўзбекистон Республикаси резиденти бўлган назорат қилинадиган хорижий юридик шахсни назорат қилиш тартиби жорий этилди. Ўзбекистон резиденти бўлган назорат қилинадиган хорижий юридик шахсни назорат қилиш тартиби жорий этилган. Ушбу тартиб Буюк Британия, Австралия, Франция, Германия, Литва, Норвегия, Испания, Туркия каби мамлакатларда кенг қўлланилади.

Солиққа оид фаолиятга мувофиқ, назорат қилинадиган хорижий компанияларнинг фойдаси солиқ базасида кўрсатилмаганлиги солиқни тўламаслик ҳолатини юзага келтиради. Натижада эса, назорат қилинадиган хорижий компаниялар резидент шахс компания фойдасини улуши солиқ базасида акс эттирилмаганлигига солиқ тўламаган деб юритилади. Шу билан биргаликда, назорат қилинувчи хориж компанияси даромади улуши солиқ базасида акс эттирилиши керак бўлган фойдасига нисбатан мос равишда фойда ёки даромад солиғини тўламаган солиқнинг мутаносиб ҳолда ўтказиб бориш зарур.

Тадқиқотларга кўра, ташқи иқтисодий алоқаларни тартибга солишнинг бир неча усуллар мужассамлаштирилган. Яъни улар халқаро савдо шартномалари, ташқи савдони тарифли тартибга солиш, экспорт ҳамда импорт операцияларини бошқаришнинг тартиби, экспортчи кохоналарга имтиёзлар тақдим этиш, экспорт салоҳиятини ошириш чора тадбирларидан иборат.

1.Халқаро савдо шартномалари. Улар давлатлар ўртасидаги иқтисодий муносабатларни ривожлантиришнинг умумий йўлларини белгилайди, ўзаро ҳамкорликнинг савдо-иқтисодий, сиёсий режимини ўрнатади, ўзаро ҳисоб-китоблар учун шарт-шароитларни, ҳамкорлик шартларини ва бошқаларни таъминлайди. Ташқи иқтисодий фаолиятни ривожлантириш учун энг яхши шароитлар таъминланади. Давлатлар бир-бирларига энг қулай давлат режимини тақдим этадилар. Ушбу режимда келишилган томонларнинг хўжалик юритувчи субъектлари ҳамкор мамлакатда божхона, солиқ ва бошқа имтиёзлардан фойдаланадилар.

2.Тарифларни тартибга солиш. Божхона тарифлари, божхона йиғимлари, солиқлар яъни қўшилган қиймат солиғи, аксизлар, божхона божидан фойдаланишга асосланган тариф усуллари ташқи иқтисодий фаолиятни иқтисодий тартибга солишнинг асосидир.

Экспорт ишлаб чиқаришни рағбатлантириш экспорт салоҳиятини кенгайтиришнинг иқтисодий усуллари.

Нархларни назорат қилиш чоралари - мамлакатга импорт товарлар нархини сунъий пасайтиришга қарши чоралар ва хорижий ҳукуматлар томонидан маҳаллий экспорт қилувчи фирмаларга бериладиган экспорт субсидияларига қарши қаратилган чоралардир.

Импорт операцияларини бошқаришда баъзи мамлакатлар ҳукумати нархлар бўйича имтиёзларни тақдим этишда импорт қилувчининг товарлари ва хизматлари нархлари миллий ишлаб чиқарувчилар нархларидан паст бўлиши керак бўлган нархлардаги минимал чегарани қонуний ўрнатади.

Молиявий усуллар экспорт-импорт операциялари жараёнида валюта операциялари билан боғлиқ фаолиятнинг молиявий-солиқ имтиёзлардан фойдаланишни белгилайди.

Микдорий назорат усуллари мамлакатлар томонидан маълум бир маҳсулот ёки товарни мамлакатга олиб кириш ва мамлакатдан олиб чиқишда тегишли микдорий чеклашлар яъни квота ўрнатиш билан боғлиқ бўлади.

Алоҳида товар ва хизматлар мамлакат ва мамлакат гуруҳларининг маълум бир вақтда амалга ошириладиган экспорт-импортга микдорий ёки харажатлар чекловлари экспорт-импорт квоталари бўлиб ҳисобланади. Экспорт-импорт квоталари асосан лицензиялар бериш режими орқали қўлланилади ва лицензиялар бўйича экспорт-импорт ҳажми белгиланган квота ҳажмидан кўп бўлмаслиги керак. Экспорт-импорт квоталарининг қуйидаги турлари мавжуд:

- 1) алоҳида импорт ёки экспортни аниқ бир мамлакатга чекловчи;
- 2) алоҳида гуруҳ давлатларга импорт ёки экспорт ҳажмини белгиловчи гуруҳ;
- 3) дунё миқёсидаги импорт ёки экспорт чеклов қўлланиладиган мамлакатларни кўрсатмасдан чекланганда.

Маълум товарларни мамлакатга импорт ёки экспорт қилиш тегишли маълумотни яъни лицензияни олиш автоматик лицензиялашни ташкил қилади. Ушбу лицензиялашни қўлланилиши товарлар савдоси назоратини қўлланилишига имкон беради.

Мамлакатимизда ташқи иқтисодий фаолиятни эркинлаштириш, экспорт салоҳиятини кучайтириш, инвестицияларни жалб қилиш ва унинг жозибадорлигини янада ошириш ва божхона фаолиятини янада такомиллаштириш юзасидан чора-тадбирлар қўлланилиб келинмоқда.

Фикримизча, мазкур чора-тадбирларнинг амалиётга жорий этилиши қуйидаги натижаларга олиб келади:

1. Солиқ ва божхона имтиёзлари орқали қўллаб қувватлаш, шу жумладан яқка тартибдаги ҳолатлар, ушбу тақдим этилаётган имтиёзларнинг

самарадорлигини мониторинг ва назорат қилишнинг самарали тизимини яратиш соғлом рақобатни таъминлашга хизмат қилади.

2. Ишлаб чиқарувчилар ва экспортчилар учун экспорт етказиб беришни қайта ишлашнинг оптималлаштирилган схемасидан фойдаланиш таклиф этилади. Бу эса ўз навбатида, солиқ органига экспорт қилинадиган маҳсулот ишлаб чиқаришга юборилган ҳар бир товар ёки хизмат етказиб берувчиси тўғрисидаги маълумотларни тақдим этиш имконини беради.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 29 июндаги ПФ-5468-сон «Ўзбекистон Республикасининг солиқ сиёсатини такомиллаштириш концепцияси тўғрисида»ги фармони. Қонун ҳужжатлари маълумотлари базаси, 30.06.2018 й., 06/18/5468/1420-сон; 19.03.2020 й., 06/20/5968/0331-сон.

2. Қурбанов З.Н. (2011) Солиқ ҳисоби ва аудитининг назарий ва методологик асослари. И.ф.д. илм. дар. ол. уч. тақд. эт. дисс. автореф. – Тошкент, Б. 26

3. Тошмуродова Б.Э. Иқтисодий тараққиётга эришишда солиқлардан самарали фойдаланиш. Иқт. фан. док. дисс. автореф. – Тошкент, 44 б. 2007.

4. Исламкулов А.Х. (2012) Бюджет даромадларида бевосита солиқлар тушуми барқарорлигини таъминлаш йўллари: и.ф.н. илмий даражасини олиш учун диссертация автореферати. – Т.: БМА, 2012. - 21 б.

5. Ш.Д.Эргашходжаева. Халқаро рақобат. Ўқув қўлланма.- Т.: ТДИУ, 2013.-328 б.

6. Гончаренко Л.И. (2012) Методология налогообложения и налогового администрирования коммерческих банков: монография / Л.И. Гончаренко. – 2-е изд. М: Финансовый университет, 332 с. (190-191 с.).